

HARET ȘI MAIORESCU

Era în ultima decadă din Ianuarie 1908. Amintirea răscoalelor țărănești din primăvara anului 1907, cu toate ororile lor și cu toată rușinea neamului românesc, era încă vie în amintirea tuturor. Din Mai 1907 promisem ordinul telegrafic, semnat de *Haret*, să reiau direcția școlii normale „C. Negri” din Galați, care cu toată frumoasa ei clădire, zidită de el, anume pentru această școală și cu tot personalul didactic, cu peste 15-20 ani de serviciu, cum aveau cei mai mulți profesori, fusese totuși desființată în vara anului 1905. Îmi fuseseră amândoi atât de aproape sufletește și păstram în adâncurile cele mai tainice ale inimei mele, atâta respect și admirație pentru amândoi, încât era prea firesc să neglijez toate lucrurile direcției, spre a urmări dările de seamă din toate ziarele...

Dealtfel erau și motive obiective. Amândoi erau suflete mari, capete limpezi, dușmani ai vorbelor goale, iubitori pasionați de probleme reale și de mare importanță pentru cultura noastră. Diferiți prin cultura academică și prin specializarea inteligenței: unul având cultura germană, celălalt cea franceză; unul filosof și literat, celălalt matematic și pozitiv; unul neadmițând previzibilitatea în sociologie, pentru că dădea importanță mai mare rolului individualităților, celălalt din contră crezând în posibilitatea unei mecanici sociale, iar în „chestia țărănească” studiind problema pe toate fețele pentru preîntâmpinarea răscoalelor pe care le prevedea din 1905. Unul era membru fruntaș al partidului conservator, celălalt al partidului liberal. Unul, având repulsiune pentru socialism, tradusese în românește broșura lui *H. Spencer* „În contra socialismului”, celălalt înclinând spre un socialism creștinesc, din care s’a inspirat pentru a îndemna pe învățători la apostolatul activității extrașcolare. Amândoi severi în îndeplinirea datoriei lor, dar și pentru alții: amândoi cu o mască rece pe față, dar cu inimi calde și mari printre marii educatori ai neamului. Tot tineretul universitar, care trecuse prin cercul literar de Sâmbăta sau prin cel filosofic de Miercuri, ce se țineau acasă la *Maioreescu*, primise influența neștersă a bunului gust literar și a strânsei argumentări logice a maestrului. Celălalt venise în atingere directă cu sufletele atâtor învățători și profesori, cărora le întipărise seriozitatea luptei și preocupărilor lui școlare. Erau mulți *Maioreștii*, dar erau mulți și „Cazacii lui *Haret*”. Și ambele tabere au urmărit cu încordare lupta pedagogică dintre *Maioreescu* și *Haret*.

Lupta s’a dat în Ianuarie 1908; toți frunțașii cei mai de seamă ai partidului conservator de atunci atacaseră pe *Haret*: *Disescu*, *Arion*, etc. etc. *Haret* răspunsese strălucit.

Celebra frază: „Am voit să fac din învățători o forță națională pe care s’o îndrept toată contra mizeriei și întunericului dela sate”, n’a fost o frază retorică: era un adevăr pentru *Haret*, pe care el l-a repetat sub altă formă la inaugurarea reînființării școlii normale „C. Negri” din Galați și anume sub forma: unde este mizeria prea mare, lumina nu poate pătrunde și școala nu-și poate îndeplini funcțiunea ei socială.

Haret n’a împrumutat această notă prestaloziană a misiunii școlii; ci el a conceput-o din observațiile lui asupra școlii noastre, asupra activității

sporadice, a câtorva învățători cu inițiativă și în scopul de a mări eficacitatea culturală a școlii în pustiul analfabetismului nostru. Ulterior au putut să apară și directive politice, care au venit în ajutorul directivei școlare a lui *Haret*, după cum din contră au fost învățători, cari prin neglijarea școlii, prin politică proastă, sau prin acte condamnate juridicește, au denaturat directiva lui *Haret*, ceea ce au făcut pe unii iluștri profesori, să scoată strigătul de alarmă: „Îndărăt spre școală!”. Dar în concepția lui *Haret*, activitatea extrașcolară era o prelungire a activității intrașcolare, prelungire, care la rândul ei trebuia să se întoarcă asupra școlii mărind și potențând roadele ei culturale.

Dar – și aici începea nedumerirea mea – acest primat era – nu putea să nu fie – și a lui *Maioreșcu*, care fiind chiar ministru venia și-și ținea regulat prelegerile lui de logică și istoria filosofiei contemporane. Și atunci? Ce putea să obiecteze *Maioreșcu* prin interpelarea lui contra activității extrașcolare? Interpelarea a avut loc în ziua de 25 Ianuarie. Cu claritatea și frumusețea caracteristică vorbirei lui, *Maioreșcu* începe: Este bine ca chestia țărănească să fie chestie de partid? Este bine ca învățătorul să aparțină unui partid politic?....

Să ferească Dumnezeu școala noastră, dela aceea din sat până la universitate, ca certurile politice să pătrundă în ea... Și mai departe continuă: „Dumneata, Domnule *Haret*, ai stricat pe învățător. Azi nu mai e de găsit învățătorul smerit, care prin activitatea lui iubitoare în școală, ajungea să fie înconjurat cu aceiaș iubire până la bătrânețe, de foștii lui elevi ajunși oameni maturi ai satului... Aceasta este pedagogic: dar Dumneata Domnule *Haret* l-ai smuls pe învățător din mijlocul copiilor școlii, l-ai pus în relații cu oamenii mari, l-ai aruncat în vâltoarea patimilor și luptelor politice, materiale ... Dumneata ai făcut tovărășie politică cu învățătorii... Domnul *Haret* e partizan al activității extrașcolare; dar și eu admit cantine școlare, școli de adulți, practica agricolă, dar până unde vrei să mergi? Țara noastră nu-și poate permite luxul să facă socialism ca țările apusene, iar Dumneata Domnule *Haret*, ai făcut tocmai propagandă socialistă prin învățători, la cercurile culturale... Acesta a fost în esență cuprinsul interpelării lui *Maioreșcu*.

Ce răspunde *Haret*?

„Despre convingerile mele politice n'am să dau seamă nimănui, deci nici Domnului *Maioreșcu*... Că am făcut tovărășie politică cu învățătorii? Ar fi fost bine ca Domnul *Maioreșcu* să precizeze înțelesul cuvântului politică; dacă prin acest cuvânt a vrut să înțeleagă tovărășie în scopul unor foloase personale sau de partid, atunci Domnul *Maioreșcu* poate găsi această politică în sferele aproape de Domnia Sa; dacă însă politică înseamnă, aceea ce înțelegeau gânditorii antici, o activitate în folosul cetății, a țării, atunci da am făcut politică cu învățătorii. Și D-voastră sunteți acum chemați aici să judecați faptele săvârșite de mine în colaborare cu ei. Iată aceste fapte.

Și cronologic, statistic, așa cum numai *Haret* știa să documenteze, el desfășură înaintea senatului întreaga lui campanie culturală: campania extrașcolară din 1897, circulara pentru cantinele școlare din 1898 și până în prezent sunt atâtea cantine; și tot așa mai departe cu arătări statistice despre biblioteci populare, școli de adulți, grădini școlare, câmpuri de experiențe agricole, cercuri culturale, șezători sătești ...